

УДК 821-312.9.09

Півень С. В.

РЕЛІГІЙНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ФЕНТЕЗИ

У статті розглянуто, як у сучасній літературі фентезі (на прикладі циклів «Відьмацька сага» Анджея Сапковського, «Пісня Льоду й Полум'я» Джорджа Мартіна та «Зворотний бік» Дари Корній) висвітлюється проблема релігії. Увага автора статті головно зосереджується на таких питаннях: як на висвітлення проблеми релігії у згаданих творах вплинула секуляризація суспільства, які саме релігійні образи та мотиви, образи релігійних інституцій наявні в творах, яке значення автори творів надають релігії у житті людини.

Ключові слова: фентезі, релігія, Анджей Сапковський, Джордж Мартін, Дара Корній.

Прикметною особливістю перших знакових фентезі-наративів («Гобіт», трилогія «Володар пернів» і «Сильмариліон» Дж. Р. Толкіна та цикл «Хроніки Нарнії» К. С. Льюїса) є їхній тісний зв'язок із релігією (особливо християнською). При цьому тут доцільно говорити не тільки про імпліцитні відсилання до християнства, що виражаються, наприклад, в морально-етичному посиленні цих творів (заклики до прощення, милосердя, доброти, жертвовності і засудження насильства, пихи, жадоби тощо), а й про цілком експліцитні релігійні алюзії. Приміром, лише на початку Толкінового «Сильмариліона» неможливо не завважити паралелей між епізодом творення світу із музики та пісень Еру Ілватара й айнурів [5, с. 44–47] та актом Творення, зображеним у Книзі Буття (1 М. 1–2); між образами бунтівного айнура Мелькора-Моргота [5, с. 43] та янгола Люцифера, який постав проти Бога (Іс. 14: 12–15); між неупокореністю Феанора перед валарами, що спонукала його назавжди покинути Валінор [5, с. 135–136], та вигнанням із Раю (1 М. 3: 17–24); між братовбивством, яке ельфінольдори під проводом Феанора вчинили проти

ельфів-телерів і за яке були навіки прокляті [5, с. 142–144], та оповіддю про Каїна й Авеля (1 М. 4: 8–15). Аналогічну картину бачимо і в Льюїсових «Хроніках Нарнії», де в текст творчо вплитаються важливі християнські сюжети на зразок творення світу, прийняття божественною фігурою – левом Асланом – кари за чужі гріхи і її подальшого воскресіння, а також Кінця світу і спасіння для вірних у Раю [11, р. 52–53]. Потрібно наголосити, що присутність християнської образності у названих класичних творах фентезі не випадкова і пояснюється суттєвою релігійністю їхніх авторів: Толкін був католиком, Льюїс – англіканцем [10, р. 63].

Проте від часу появи фентезі-наративів цих письменників у західному світі відбувся відчутний зсув у бік секуляризації суспільства, тобто «зменшення впливу церкви, її інституцій та релігійної ідеології на життя суспільства в усіх його проявах» [6, с. 574]. Цей процес залишив відбиток не лише у різних сферах суспільного життя (свідченнями секуляризації є незалученість у церковні ритуали та інші практики [12, с. 48], ослаблення морального авторитету церкви

[12, s. 70], зростання атеїстичних та агностичних світоглядів і практикування альтернативних, у т. ч. змішаних, віровчень [26, р. 513]), а й у культурі, зокрема в художній літературі. З огляду на це, а також беручи до уваги значущість релігійної образності у ранніх зразках літератури фентезі, важливо дослідити, яких змін зазнала репрезентація релігійних питань у сучасних фентезі-нарративах, написаних у секулярну добу. За ілюстративний матеріал взято такі цикли: «Відьмацька сага» Анджея Сапковського, «Пісня Льоду й Полум'я» Джорджа Мартіна та «Зворотний бік» Дари Корній. Названі фентезі-нарративи обрано не тільки тому, що вони, на нашу думку, є вірцевими представниками жанру в польській, американській та українській літературах відповідно, а й тому, що їхні автори уособлюють різні погляди на релігію, що нині поширені у західному світі. Зокрема, Анджей Сапковський у розлогу інтерв'ю Станіславу Бересю артикулює свої релігійні переконання так: «Правду кажучи, я язичник, до того ж у найширшому значенні слова. Я відкидаю увесь містицизм, не маю ідолів і не вірю, що мене спіткає кара за які-небудь гріхи, а за відмову від них я потраплю до раю» [7, s. 150]. Своєю чергою, Джордж Мартін в інтерв'ю виданню *Entertainment Weekly* ідентифікує себе таким чином: «Гадаю, я зневірений католик. Хтось може сприйняти мене за атеїста чи агностика. Мене зачаровують релігія та спіритуальність. Мені хочеться вірити, що це не кінець, і що існує іще щось, та я не здатен переконати свою раціональну частину, що у цьому є сенс» [9]. Нарешті, Дара Корній позиціонує себе православною християнкою¹.

Під час читання фентезі-нарративів названих авторів, особливо польського й американського, в око впадає наявність теми, яку не зачіпали Толкін та Льюїс і яка з'явилася у тексті «Відьмацької саги» та «Пісні Льоду й Полум'я» явно під впливом секуляризаційних процесів у суспільстві, коли такі питання стали вельми актуальними. Йдеться про викриття і критику низки вад, які, на жаль, подекуди досі мають місце у релігійних інституціях сучасності.

Передовсім, письменники у творах викривають недуховний і навіть відверто гріховний спосіб життя окремих священнослужителів: пияцтво, розпусту, корумпованість. Зокрема, у циклі Джорджа Мартіна пияками змальовані септон Келадор зі Стіни [13, р. 179] та жрець вогняного бога Р'глора Торос із Мира [15, р. 308], через що

цих персонажів часто не сприймають всерйоз. Вельми корумпованою упродовж тривалого часу представлена верхівка культу Сімох Богів. Кілька верховних септонів не просто живуть у розкоші та достатку [14, р. 317], доки прості люди-віряни бідують та голодують, а ще й продаються політикам [14, р. 715–716]. Також деякі септони помічені у розпусній поведінці; наприклад, Утт – член банди Кривавих Фіглярів – представлений педофілом-гомосексуалістом [14, р. 887], а Олідор – претендент на посаду верховного септона – виявляється частим відвідувачем борделю [16, р. 510]. Варто зауважити, що образ розпусних жерців є і у «Відьмацькій сазі». Так, у «Часі зневаги» є сцена, де молодий жрець у натовпі хапає Цирі за сідниці [21, s. 72], а у «Вежі ластівки» – де розбійниця Ангулем оповідає про життя в сиротинці-борделі, який утримували жерці певного релігійного культу [23, s. 195].

Не менш критично Сапковський та Мартін у творах відгукуються про факти упередженого ставлення представників релігійних установ до певних осіб, ґрунтованого на засудженні деяких минулих вчинків чи рішень цих осіб. Приклад такої упередженості бачимо в одній зі сцен «Танку з драконами», де септон Келадор, про якого ми нещодавно згадували, радить лордові-командувачу Нічної Варти Джонові Сноу не брати своїм служником побратима на прізвисько Атлас тільки тому, що перед вступом на службу до Варти той був повією у борделі. Чудово знаючи про алкогольну залежність самого септона, а тому вважаючи його негідним засуджувати когось іншого за ймовірні гріхи, лорд-командувач одразу ж ставить священнослужителя на місце, апелюючи до чеснот служника: «Нас не обходить, ким він [Атлас] був у Старомісті. Він кмітливий і швидко вчиться. Він подружився з усіма новобранцями, які попервах зневажали його. Він безстрашний у бою і вміє сяк-так читати й писати. Подати мені їжу чи осідлати коня він точно зуміє, вам так не здається?» [17, р. 519].

Також у фентезі-нарративах засуджується релігійний фанатизм. На сторінках книжок польського й американського авторів можна побачити низку персонажів-фанатиків, чия діяльність приносить лише шкоду, смерть і провокує розбрат між людьми. Яскравим представником цієї категорії у «Відьмацькій сазі» є шалений жрець, якого відьмак та побратими зустрічають у таборі біженців під час суду над гаданою відьмою у романі «Хрещення вогнем». У своїй обвинувальній промові фанатик бездоказово звинувачує підозрювану дівчину у змові з дияволом,

¹ Авторка повідомила що інформацію у приватній розмові. – С. П.

закликає людей до боротьби із чарівницькою спільнотою, а також ображає захисників дівчини (Геральта й побратимів), не цураючись при цьому расистських закидів у бік гнома Золтана Хівая [22, s. 155–158]. У «Пісні Льоду й Полум'я» доволі фанатичною постає жриця культу вогняного бога Р'глора Мелісандра Ашшайська, що прибула до Сімох Королівств із метою конверсії місцевих у свою віру. Щоправда, тоді як інші місіонери Володаря Світла на зразок Тороса із Мира примножують лави вірян, демонструючи чудеса свого божества (наприклад, воскресіння мертвих), леді Мелісандра вдається до значно радикальніших і, до того ж, морально сумнівних методів: спалює символи інших релігій (ідоли Сімох Богів в обійсті лорда Станіса Баратеона [14, p. 146], гілки чардерев старих богів на Стіні [17, p. 138]), спалює (страта Короля-за-Стіною [17, p. 136]) або іншим чином убиває іновірців та опонентів (отруєння мейстра Крессена [14, p. 28–29]), таким чином залякуючи решту до покори. Тим не менше, обрана тактика не сприяє появі великої кількості справжніх прихильників культу Р'глора, а тільки налаштовує проти жриці та Станіса знать, простих людей, а пізніше і здичавілих з-поза Стіни.

Ще один персонаж-фанатик, який з'являється в останніх написаних романах циклу Мартіна, – Верховний Горобець, жрець культу Сімох Богів, який здобув посаду верховного септона на тлі громадського обурення релігійною нестабільністю у країні та корумпованістю колишньої верхівки культу. Після отримання влади персонаж шантажем (через відкладання ритуалу помазання короля Томмена [16, p. 600]) домагається у корони нових преференцій для своєї церкви, здобувши які, започатковує релігійну диктатуру: озброює фанатиків ордену Бойової Віри [16, p. 602–603], арештовує і піддає тортурам ворогів культу [16, p. 932–935] тощо.

Нарешті, польський та американський письменники із осудом ставляться до будь-якої форми поєднання держави та церкви. Зокрема, автори виступають категорично як проти підпорядкування світської влади церковній, так і навпаки – підпорядкування церкви світській владі. Вірогідними результатами першого сценарію, який Анджей Сапковський описав в оповіданні «Вічний Вогонь», а Джордж Мартін – у романах «Бенкет для ворон» та «Танок із драконами», є одночасне ослаблення світської влади і стрімке зростання впливу релігійних культів на політику держави (в оповіданні Сапковського містом Новіград править релігійний культ Вічного Вогню, у романах Мартіна владу в роздроблених Сімох Королів-

ствах поступово переймає культ Сімох Богів під проводом Верховного Горобця), поява релігійно-фанатичних мілітарних орденів (храмова варта Вічного Вогню [19, s. 142], орден Бойової Віри), а також переслідування та ліквідація звинувачених у гріховності (за єресь і блюзнірство проти Вічного Вогню арештовують і страчують на вогнищі [19, s. 144]); порушників правил культу Сімох Богів ув'язнюють і піддають фізичним та психологічним тортурам). Показовою ілюстрацією другого сценарію можна вважати змальований польським письменником у романній частині «Відьмацької саги» культ Великого Сонця, який водночас є культом особи імператора Нільфгаарду. Про те, що нільфгаардська релігія невіддільна від держави і їй підпорядкована, свідчить використання релігійного символу сонця на офіційних державних гербах і прапорах [23, s. 164], а також титул імператора Емгира – «білий промінь [Великого Сонця], що танцює на курганах ворогів» [20, s. 218].

Що стосується Дари Корній, то хоча у її тетралогії «Зворотний бік» численні релігійні культури та спільноти змальовано у більш привітних тонах, ніж у Сапковського з Мартіном, однак і в «Зворотному боці світла» знаходимо фрагмент, де авторка засуджує надмірне втручання служителів церкви у приватне життя персонажів, коли ті звертаються за духовною порадою. Мальва Задорожна, щойно відкривши у собі здібності безсмертної, які дали їй змогу бачити добро і зло у людях, що її оточують, звертається до найстарішого і наймудрішого святого отця церкви, аби той розповів їй про добро та зло і пояснив, чому деякі люди з легкістю вчиняють злі учинки. Однак монах не виправдовує сподівань дівчини, оскільки замість духовного просвітлення героїні цікавиться її інтимним життям, запрошує на бесіду її батьків, а саму Мальву спрямовує до церковного психолога. Через брак підтримки героїня цілковито розчаровується у священнослужителях: «[...] почувалася зраженою та скривдженою. Бог до цього не мав жодного стосунку. Відтоді заходила до церкви тільки тоді, коли та була порожня. Стояла і молилася як уміла, без посередників» [1, s. 213].

Утім, буде помилкою стверджувати, що ставлення польського, американського й української письменників до релігійних інституцій у їхніх фентезі-нарративах суто критичне. Навпаки, у циклах «Відьмацька сага», «Пісня Льоду й Полум'я» та «Зворотний бік» можна натрапити на численні свідчення шанобливого ставлення авторів до релігійних культів (культ Мелітеле – у Сапков-

ського; культ старих богів і почасти культ Сімох Богів – у Мартіна; спільнота світлих безсмертних – у Корній), які, у їхньому уявленні, є ідеалом, на який має рівнятися сучасна церква.

Першою прикметою ідеальної релігійної установи, як випливає із фентезі-нарративів, є надання можливостей для духовного очищення та віднайдення душевного спокою кожному, хто цього потребує. Саме тому, що там можна зцілити душу та тіло, до храму Мелітеле в Еландері часто навідується протагоніст циклу польського письменника відьмак Геральт [18, s. 40]. У пошуках душевної розради до божсаду старих богів приходять один із центральних героїв «Гри престолів» – першого тому серії американського автора – Еддарт Старк [13, p. 22], а також його гаданий син Джон Сноу і побратим останнього у Нічній Варті Семвел Тарлі [13, p. 517]; тим часом, леді Кейтлін Старк, дружина Еддарда, і колишній контрабандист Давос Сіворт відновлюють спокій душі, молячись Сімом Богом [14, p. 161, 496]. Головна героїня тетралогії авторства Дари Корній Мальва Задорожна теж здобуває спокій в оточенні світлих безсмертних [1, с. 227].

Інша прикмета ідеальної церкви полягає в тому, що вона має бути місцем знань та науки. Так, при храмі Мелітеле діє храмова школа для дівчат, де навчають грамоті, історії та медицині (недаремно Геральт вирішує віддати сюди на навчання свою вихованку Цирі [20, s. 72]); окрім того, тут розташована велика бібліотека [18, s. 164–165]. Навчання – це також один зі стовпів, на якому тривалий час тримався культ Сімох Богів; одним із обов'язків черниць-септ було дати належну освіту дівчатам із благородних родів (Санса Старк училася під наглядом септи Мордейн [13, p. 139; 14, p. 50], Брієнна з Тарту – септи Роелли [16, p. 194, 403]). Світлі безсмертні також надають важливість навчанню; усі світлі безсмертні мають особистого наставника (у Мальви Задорожної – це Птаха [1, с. 223]), а також мають пройти курс різноманітних магічних мистецтв у храмі Білобога в Яровороті [1, с. 229; 3, с. 27–28], завдяки яким будуть здатні допомагати смертним та іншим істотам.

Проте чи не найважливіша прикмета ідеальної релігійної інституції, на якій наголошують у своїх творах письменники, – це повага до індивіда та його світоглядних переконань, хай які вони є. Так, у храмі богині Мелітеле Геральт завжди бажаний гість [18, s. 39], незважаючи на те, що він сам не вірить ані в Мелітеле, ані в жодне інше божество. Глибоко шанують представників інших релігій і прибічники старих богів;

ось чому Еддарт Старк, наприклад, зводить у своєму родовому обійсті септ для дружини-послідовниці Сімох [13, p. 23], а Джон Сноу приймає у лави Нічної Варти представників усіх конфесій [17, p. 273–274] і обурюється, коли вільному людові нав'язують віру у вогняного Р'глора [17, p. 138]. Аналогічно, світлі безсмертні приймають у своєму світі Яровороті темного безсмертного Стрибога, чоловіка світлої Птахи і батька Мальви Задорожної, шануючи його вибір і не намагаючись повернути його [1, с. 13–15].

На нашу думку, той факт, що польський, американський та українська автори у своїх творах не виступають проти релігійних інституцій як таких, а лиш акцентують увагу читачів на вадах окремих культів і показують, якими культу повинні стати, аби до них повернулися віряни, промовисто свідчить про дві речі; перша – не тільки Дара Корній, а й Анджей Сапковський та Джордж Мартін (попри декларування обома письменниками протилежного) у книжках постають релігійними авторами, друга – усі троє авторів сходяться на тому, що навіть у секулярному середовищі церква (особливо така, що поважає світоглядні переконання і приватний простір людей, не дискримінує людей за етнічною, сексуальною чи релігійною належністю, не втручається у політичне, економічне та суспільне життя країни тощо) залишається важливою інституцією для тих, хто потребує духовної розради.

На релігійність авторів вказують і інші деталі у тексті. Зокрема, підтвердженням їхньої релігійності є ідейні посилення фентезі-нарративів, які беруть початок у гуманістичних релігіях, передовсім християнстві. Скажімо, одним із головних посилен «Відьмацької саги» є відмова від помсти (на цьому під час навчання Цирі відьмачому ремеслу наголошує Геральт [20, s. 104], про це говорить філософ Висогота [23, s. 369], і врешті-решт Цирі усвідомлює цей урок, відмовившись убивати Лео Бонгарта у пориві люті [24, s. 369]). У «Пісні Льоду й Полум'я» наскрізно проходить ідея прощення і любові до ближнього; ворогуючи, герої лишень наближають свій кінець (у міжусобицях аристократів даремно гинуть і шляхтичі [15, p. 702–705], і прості люди [13, p. 610]), а, відкинувши суперечності, вони здатні порозумітися й об'єднатися проти спільного ворога (Нічна Варта Джона Сноу та здичавілі із-за Стіни відкидають колишні суперечності перед загрозою неживих Інакших [17, p. 272–273, 776]). Доброта, прощення, милосердя та любов належать до провідних ідей і «Зворотного

боку» також; саме завдяки цим чеснотам Мальві Задорожній вдається знайти відданих помічників [2, с. 295–297; 4, с. 34–35], урешті-решт помиритися із батьком Стрибогом [4, с. 250] та врятувати Всесвіт від руйнації [4, с. 310–312].

Ще одним підтвердженням релігійності Сапковського, Мартіна та Корній можна вважати низку християнських образів та мотивів, якими пронизані оповідання та романи. Зокрема, у циклі польського письменника своєрідним християнським образом можна вважати принцесу/відьмачку/чарівницю Цирі, позаяк її повне ім'я означає Ластівка, яка є християнським символом Ісуса Христа та Воскресіння [8, р. 25–26]. Іще одна впізнана (хоч і дещо іронічна) християнська алюзія у циклі на Ісуса Христа та Біблію – це постать Пророка Лободи та його Доброї Книги [23, с. 290–291]. У романах американського письменника бачимо мотив Каїна та Авеля (братовбивство і вбивство єдинокровних родичів узагалі вважається страшним переступом, який гнівить богів [17, р. 742]), мотив воскресіння (Берик Дондаріон не раз повертається до життя волею бога Р'глора [15, р. 537]), мотив пришествя Месії (за пророцтвами фікційного світу, має удруге відродитися герой Азор Ахай, що подолає Великого Інакшого [14, р. 148]). У тетралогії української авторки теж можна натрапити на низку християнських образів та мотивів. Найголовнішим із них, безумовно, є образ Раю (Біловоддя – перший зі світів [1, с. 297–298]), причому цей образ постає водночас і в іпостасі втраченого Раю (смертним і більшості безсмертних шлях до Біловоддя закрито [1, с. 298]), і Раю віднайденого (потрапити до Біловоддя можуть тільки найсильніші безсмертні на зразок Перуна [2, с. 287–288]; або особи на кшталт Птахи, кому вказали сюди шлях [1, с. 299]; або особи із найчистішими помислами, такі як Мальва Задорожна [4, с. 250; 4, с. 255]). Серед інших впізнаних образів та мотивів у «Зворотному боці» – мотив воскресіння (Птаха воскресає від смертельного прокльону Стрибога у Раю-Біловодді [1, с. 293]), мотив повернення блудного сина (Стрибог повертається до рідного темного світу [1, с. 203]), мотив Апокаліпсису (масштабне руйнування Всесвіту загалом [4, с. 243–244] і світу Єдиного Бога [4, с. 274] наприкінці фентезі-нарративу).

Проте чи не найпромовистішим підтвердженням релігійності польського, американського та української письменників є наголошення у тексті на взаємозалежності релігійних переконань персонажів та їхніх моральних якостей. Так,

прикметною особливістю чи не всіх високоморальних персонажів у цих трьох фентезі-нарративах є те, що усі вони є особами віруючими або такими, що шанують інститут релігії, навіть якщо особисто не вірять і не належать до послідовників певного культу. Тим часом, аморальні персонажі належать здебільшого до числа відверто нерелігійних людей, які сприймають релігію як дурман для забобонного простолюдю.

Власне кажучи, якщо подивитися на головних і другорядних персонажів циклів, що досліджуються: відьмака Геральта із Рівії, жрицю Неннеке, філософа Висоготу із Корво (цикл «Відьмацька сага»); лорда Еддарда Старка, побратима Нічної Варти Джона Сноу, лорда Давоса Сіворта (цикл «Пісня Льоду й Полум'я»); світлих безсмертних Мальву Задорожню, Птаха, Остапа, Перуна тощо (цикл «Зворотний бік»), – які на сторінках книжок повсякчас допомагають нужденним (Мальва допомагає бабі Валі [1, с. 147]; Птаха приймає пологи у жительки Невриді [2, с. 170]; Перун намагається врятувати русалій [3, с. 47]; Давос Сіворт рятує Едрика Шторма [15, р. 861–862]; Неннеке лікує Геральта [18, с. 38]; Висогота лікує Цирі [23, с. 12–13]), проявляють милосердя до опонентів (Остап прощає лідера андрофагів Дужа [4, с. 140]; Еддард Старк радить королеві Серсеї утекти з дітьми від гніву короля [13, р. 487–488]; Джон Сноу щадить здичавілу Гріт [14, р. 749]; Геральт щадить доплера Дуду [19, с. 163], нільфгаардця Кагира [21, с. 188], вовкулаку Отто Дюссара [25, с. 304]) і жертвують собою заради порятунку інших (Остап залишається у світі Досконаліх, щоб відволікти сірих від утечі Мальви [4, с. 262]; Еддард Старк бере на себе провину у держперевороті, аби убезпечити свою родину [13, р. 725]; Геральт ціною власного життя боронить жителів нелюдського кварталу від погромників [24, с. 500–501]), а також засуджують брехню (Мальва обурена на Стрибога, який обдурив і звабив її, перевтілившись хлопцем Святославом [1, с. 261]), жорстокість та мстивість (Висогота різко засуджує прагнення Цирі знищити усіх ворогів [23, с. 361–363]), і обурюються чужим нехтуванням мораллю й етикою загалом (Геральт розгніваний на імператора Нільфгаарду через його аморальні плани на доньку [24, с. 382]), то усіх їх об'єднує повага до релігії, що виражається вірою у певне божество (Неннеке вірить у богиню Мелітеле і служить у її храмі; Еддард Старк та Джон Сноу поклоняються старим богам, Давос Сіворт молиться Сімом Богам; світлі безсмертні вірять і служать Сварогові-Творцю), готовністю повірити

(Висогота ладний повірити в існування богів, якщо ті врятують Цирі [23, s. 15]) або принаймні шануванням чужої релігійності (невіруючий Геральт поважає релігійний вибір жриць Мелітеле [18, s. 118]).

Натомість такі персонажі, як імператор Нільфгаарду Емгир вар Емрейс, чаклун Вільгефорц, маг Сорель Дегерлунд та інші його колеги із замку Різберг («Відьмацька сага»), королева Серсея Баратеон, лорд Станіс Баратеон («Пісня Льоду й Полум'я»), а також баба Валя, старший сірий брат Шепіт і решта сірих безсмертних («Зворотний бік»), які збиткуються над слабшими (Шепіт насміхається з Оракула [2, с. 190–192]; Серсея знущується над молодшим братом Тиріоном [15, р. 525–526]), ідуть до влади чи персонального збагачення через брехню, шантаж та убивства (баба Валя продає душу заради багатств і смертей подруги і чоловіків [1, с. 152–153]; Шепіт сіє розбрат і смерть серед безсмертних задля вивищення сірого світу [4, с. 213–216]; Станіс замовляє магичні убивства конкурентів на престол [15, р. 502]; Емгир вар Емрейс розповідає про брехливий і кривавий шлях до влади [24, s. 383–386]; Сорель Дегерлунд стає коханцем магістра Ортолана заради кар'єрного зростання [25, s. 176]), проводять негуманні генетичні експерименти (експерименти Вільгефорца [22, s. 266–267] і Сореля Дегерлунда [25, s. 316]), представлені не лише атеїстами (Баба Валя [1, с. 152]), а й зневажливими до релігійних вірувань та богів особами (Шепіт стверджує, що боги померли [3, с. 273]; Станіс визнає байдужість до релігії, обирає вогняного бога через магичні здібності жриці Мелісандри [14, р. 162–163]; Серсея не вірить у богів і зневажає верховного септона, удає каяття для звільнення з церковної в'язниці [17, р. 854]).

Необхідно наголосити, що акцентування на прямій кореляції між релігійними переконаннями персонажів фентезі-нарративів та їхніми морально-етичними якостями – це певною мірою неочікуваний, але водночас дуже сміливий авторський хід в умовах секуляризації. Тож варто розібратися, чому усі три письменники вдалися до такого кроку.

На нашу думку, демонструючи взаємозв'язок між релігійними поглядами і моральним рівнем людини, Анджей Сапковський, Джордж Мартін і Дара Корній у своїх творах мали дві мети. Перша мета полягає у тому, аби нагадати секулярному суспільству, що усі морально-етичні вчення західного світу беруть початок саме у релігійній традиції, як і було наголошено у творах, і тому, незалежно від власних переконань, людям слід поважати різні релігії хоча б із цієї причини (до слова, Сапковський наполягає на цій думці і поза «Відьмацькою сагою», в уже згаданому інтерв'ю з Бересем: «[...] засади [Десятьох заповідей Мойсеевих] складно відкинути, навіть будучи атеїстом» [7, s. 24]). Друга ж мета полягає у тому, аби застерегти суспільство від прагнення тотальної секуляризації і заперечення релігії як такої, позаяк цілковита відмова від релігії веде до такої ж моральної деградації суспільства, що і втручання релігії у справи світського суспільства і держави.

Підсумовуючи, варто наголосити, що від часу виходу перших фентезі-нарративів і попри секуляризаційні процеси в низці країн тема релігії не втратила своєї актуальності. Як було доведено на прикладі циклів «Відьмацька сага» Анджея Сапковського, «Пісня Льоду й Полум'я» Джорджа Мартіна та «Зворотний бік» Дари Корній, у сучасній літературі фентезі досі можна натрапити на безліч релігійних (головно християнських) образів та мотивів, а також ідейних посилів, які беруть початок у релігійних вченнях. Окрім того, було виявлено, що текст сучасних фентезі-нарративів став простором для авторських розмислів над такими питаннями, як поточний стан і майбутнє релігії та релігійних інституцій та значення релігії у морально-етичному вихованні людини. Зважаючи на такий непослабний інтерес до цього питання, можна сміливо припустити, що релігійна проблематика найближчим часом не зникне із літератури фентезі і надалі залишатиметься у центрі її уваги.

Список літератури

1. Корній Д. Зворотний бік світла : роман / передм. Г. Пагутяк ; худож. В. Котляр. 3-тє вид., стереотип. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 320 с. : іл. (Зворотний бік, № 1).
2. Корній Д. Зворотний бік темряви : роман / передм. Г. Пагутяк ; худож. О. Семякін. 2-ге вид., стереотип. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 320 с. : іл. (Зворотний бік, № 2).
3. Корній Д. Зворотний бік сутіні : роман / передм. Т. Белімової. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 288 с. : іл. (Зворотний бік, № 3).
4. Корній Д. Зворотний бік світів : роман / передм. Т. Белімової. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 320 с. : іл. (Зворотний бік, № 4).
5. Толкін Дж. Р. П. Сильмариліон / за ред. Крістофера Толкіна ; пер. з англ. Катерина Оніщук. 2-ге, опрац. вид. Львів : Видавництво «Астролябія», 2014. 576 с.

6. Філософський енциклопедичний словник / ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
7. Bereś Stanisław, Sapkowski Andrzej. Historia i fantastyka. Warszawa : superNOWA, 2005. 286 s.
8. Ferguson George. Signs and Symbols in Christian Art. London : Oxford University Press, 1961. 304 p.
9. Hibberd James, Martin George R. R. A Dance with Dragons Interview. *Entertainment Weekly*. URL: <http://ew.com/article/2011/07/12/george-martin-talks-a-dance-with-dragons/>.
10. James Edward. Tolkien, Lewis and the Explosion of Genre Fantasy. *The Cambridge Companion to Fantasy Literature* / ed. by Edward James and Farah Mendlesohn. Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 2012. P. 62–78.
11. James Edward, Mendlesohn Farah. A Short History of Fantasy. Faringdon : Libri Publishing, 2012. 285 p.
12. Mariański Janusz. Katolicyzm polski – ciągłość i zmiana: studium socjologiczne. Kraków : Wydawnictwo WAM, 2011. 442 s.
13. Martin George R. R. A Game of Thrones : a novel. Mass Market Paperback ed. New York : Bantam Books, 2011. 837 p. (A Song of Ice and Fire, #1).
14. Martin George R. R. A Clash of Kings : a novel. Mass Market Paperback ed. New York : Bantam Books, 2011. 1010 p. (A Song of Ice and Fire, #2).
15. Martin George R. R. A Storm of Swords : a novel. Mass Market Paperback ed. New York : Bantam Books, 2011. 1179 p. (A Song of Ice and Fire, #3).
16. Martin George R. R. A Feast for Crows : a novel. Mass Market Paperback ed. New York : Bantam Books, 2011. 1061 p. (A Song of Ice and Fire, #4).
17. Martin George R. R. A Dance with Dragons : a novel. New York : Bantam Books, 2011. 1016 p. (A Song of Ice and Fire, #5).
18. Sapkowski Andrzej. Ostatnie życzenie : zbiór opowiadań. 3cie wyd. Warszawa : superNOWA, 2011. 288 s. (Saga o Wiedźminie, #1).
19. Sapkowski Andrzej. Miecz przeznaczenia : zbiór opowiadań. 3cie wyd. Warszawa : superNOWA, 2011. 344 s. (Saga o Wiedźminie, #2).
20. Sapkowski Andrzej. Krew elfów : powieść. 3cie wyd. Warszawa : superNOWA, 2011. 296 s. (Saga o Wiedźminie, #3).
21. Sapkowski Andrzej. Czas pogardy : powieść. 3cie wyd. Warszawa : superNOWA, 2011. 320 s. (Saga o Wiedźminie, #4).
22. Sapkowski Andrzej. Chrzest ognia : powieść. 3cie wyd. Warszawa : superNOWA, 2011. 334 s. (Saga o Wiedźminie, #5).
23. Sapkowski Andrzej. Wieża Jaskółki : powieść. 3cie wyd. Warszawa : superNOWA, 2011. 428 s. (Saga o Wiedźminie, #6).
24. Sapkowski Andrzej. Pani Jeziora : powieść. 3cie wyd. Warszawa : superNOWA, 2011. 520 s. (Saga o Wiedźminie, #7).
25. Sapkowski Andrzej. Sezon burz : powieść. Warszawa : superNOWA, 2013. 404 s. (Saga o Wiedźminie, #8).
26. Taylor Charles. A Secular Age. Cambridge – London : Harvard University Press, 2007. 874 p.

S. Piven

RELIGIOUS ASPECTS OF CONTEMPORARY FANTASY FICTION

The article discusses how the topic of religion is represented in contemporary fantasy fiction, specifically in a series such as Andrzej Sapkowski's "The Witcher Saga", George R. R. Martin's "A Song of Ice and Fire", and Dara Kornii's "The Opposite Side". These literary works have been chosen for analysis for two reasons. First, the three series of choice are not only best known fantasy fiction among readers, but also the most influential literary works within the fantasy genre in their countries of origin and, in the case of Sapkowski and Martin's works, even abroad. Second, the three authors of the fantasy series of choice represent different religious views in their personal lives; therefore, it is interesting to explore whether or not and in what way their personal beliefs have been imprinted on their works, and whether authors who come from different religious backgrounds express similar thoughts on religious matters in their literary works.

The author of the article is interested in exploring the topic of religion in contemporary fantasy from four angles. The first angle is to establish how the secularization processes within Polish, American, and Ukrainian societies as well as the authors' personal religious beliefs have affected the representation of religion in their works. The second angle is to analyze which religious images and motifs (if any) are depicted in the chosen fantasy works of fiction. The third angle is to discover how religious institutions are depicted in the chosen works of fiction. Finally, the fourth angle is to find out what role, according to the authors, religion (and more specifically, faith) should play in one's life, and how religion may influence one's morality. Discussing these issues in detail may provide an important outlook on how religion and religious matters are perceived by popular fiction and by modern societies.

Keywords: fantasy fiction, religion, Andrzej Sapkowski, George R. R. Martin, Dara Kornii.

Матеріал надійшов 14.05.2018